

Карікова Н. М.
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна
e-mail: nkarikova@ukr.net

Ефективні засоби формування лінгвокультурологічної компетенції у процесі навчання української мови як іноземної

Щороку кількість іноземних студентів, що здобувають освіту в українських вищих навчальних закладах, помітно зростає. Надання іноземним студентам якісних освітніх послуг, безумовно, належить до пріоритетних завдань, що стоять сьогодні перед Міністерством освіти і науки України. «Українська мова як іноземна» є однією з нормативних дисциплін, яку вивчають студенти 1-го курсу навчання. Як зазначають сучасні дослідники, вивчення української мови іноземними студентами сприяє інтеграції України в європейську систему освіти, адже формування активної соціокультурної особистості студента-іноземця починається з його залучення до діалогу культур, а також ознайомлення з досягненнями української культури в розвитку загальнолюдської культури [3, с. 83]

За мету ми визначили – з'ясувати потрактування поняття «лінгвокультурологічна компетенція», а також обґрунтувати потребу у створенні навчальних фільмів, які є дієвим засобом формування лінгвокультурологічної компетенції в процесі навчання іноземних студентів української мови.

Провідні вітчизняні мовознавці визначають лінгвокультурологію як відносно «нову галузь лінгвістики, яка вивчає особливості вияву в мові культури народу» [5, с. 113], як «системно організовану дисципліну зі своїм сегментуванням залежно від аспекту вивчення, з опертям на логіко-поняттєві категорії, образні чинники культури, знакову природу мови й культури» [2, с. 20]. Більш широко розуміє це поняття Л. Кравець, потрактовуючи лінгвокультурологію як «інтегративну галузь мовознавства, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури та мови в її функціонуванні й узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності мовного й культурного змісту за допомогою системних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети, суспільні цінності та норми культури» [4].

Цілком слушною видається думка сучасних науковців про те, що будь-яка мова вбирає в себе всі поняття об'єктивної дійсності, що вона є засобом накопичення й передачі з покоління в покоління життєвого досвіду й знань певної спільноти, і саме в мові виявляються в закодованій формі уявлення народу про світ та його місце в цьому світі. Проте ця думка не є новою. Як відомо, ще харківський філолог О. Потебня, ідучи за німецьким науковцем В. фон Гумбольтом, указував на безперечний зв'язок мови й культури етнічної спільноти. Сучасні українські дослідники (приміром, Л. Мацько) визначають мову як феномен культури і способу життя певного народу, як виразник особливої національної ментальності [5, с. 115]. І тому так важливо в процесі навчання використовувати лінгвокультурологічний підхід, що передбачає представлення одиниць мови та культури в їхній взаємодії.

Сучасні науковці під лінгвокультурологічною компетенцією розуміють «систему знань про культуру» народу, мову якого вивчають студенти, а також «сукупність умінь і навичок оперувати цими знаннями в умовах конкретної мовної ситуації» [6, с. 113]. Узявши за основу Бацевичеве тлумачення терміносполуки «компетенція

лінгвокультурна», ми визначили, що формування лінгвокультурологічної компетенції у студентів полягає:

– в опануванні мови, якою здійснюється спілкування, насамперед це володіння всіма рівнями мови, стилістикою мови і мовлення, правилами, за якими створюються коректні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їхня трансформація;

– в оволодінні знаннями базових елементів культури (у тому числі національних звичаїв, традицій, мовних етикетних формул) країни, мовою якої відбувається спілкування;

– у здатності мовця користуватись країнознавчою інформацією для досягнення комунікативної мети;

– в умінні здійснювати міжкультурну комунікацію, що передбачає знання лексичних одиниць з національно-культурним (етнокультурним) компонентом семантики і навички адекватного їх уживання в ситуаціях міжкультурного спілкування;

– в умінні використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованого і безпосереднього міжкультурного спілкування [див. 1].

Традиційним і водночас основним засобом формування лінгвокультурологічної компетенції виступає робота з текстом, який, окрім лексико-граматичного матеріалу, містить інформацію про культуру певного суспільства на різних історичних етапах його розвитку, про побут, традиції та звичаї, свята, народну та державну символіку країни. Добираючи той чи той текст до практичного заняття з української мови, слід звертати увагу на такі важливі моменти:

- 1) текст повинен відповідати темі навчальної програми;
- 2) він має бути сучасним, цікавим та інформативним;
- 3) текст не повинен бути занадто складним для розуміння (у ньому можуть траплятися тільки кілька незнайомих слів);
- 4) текст має відображати культуру українського народу;
- 5) дібраний текст має відповідати віковим та релігійним особливостям іноземних студентів різних національностей;
- 6) бажано, щоб інформація, подана в тексті, носила евристичний характер, адже це спонукає студентів шукати відповіді на поставлені запитання.

Проте, на нашу думку, за умов сучасного розвитку мультимедійних технологій найбільш ефективною формою при навчанні студентів іноземної мови є відеоматеріали. Слушність нашої думки підтверджує досвід американських науковців С. Стемплескі та Б. Томаліна, викладений у їхній праці «Відео в дії». Як зазначають названі дослідники, що «оцінюють відео як найкращий після реальних життєвих ситуацій засіб презентації мови в аудиторії» [див. 3, с. 84], відеоматеріали дозволяють:

- зацікавити студентів новою культурою, активізувати їхні знання;
- розширити словниковий запас;
- закріпити набуті граматичні вміння й навички;
- попрацювати над вимовою;
- сформувати навички аудіювання та мовлення;
- попрацювати над письмовим вираженням власної думки (стислий письмовий переказ побаченого на екрані);
- набути знання про культурний фон та лінгвокультурні конотації мовних одиниць [див. 3, с. 84].

Вітчизняні науковці Калита О. й Поворознюк С. також позитивно оцінюють результати використання відеоматеріалів на заняттях з української мови як іноземної. Як зауважують дослідниці, що практикують перегляд художніх фільмів під час вивчення української мови іноземними студентами (які навчаються вже на 3-ому курсі Національного педагогічного університету ім. Драгоманова й володіють українською

мовою на середньому рівні), «метод засвідчив хороші результати: зокрема, значно підвищилася мотивація до вивчення української мови, зменшилася кількість недоречного використання мовних кліше, зросло розуміння лінгвокультурного значення (зокрема конотацій) українських слів, зокрема серед загальних назв, покращилося запам'ятання й розуміння (відповідно, доречність використання) фразеологічних засобів української мови» [3, с. 85].

На нашу думку, надзвичайно ефективним і дієвим інструментом формування лінгвокультурологічної компетенції у процесі навчання іноземних студентів української мови буде демонстрування навчальних фільмів, яких бракує в арсеналі навчальних засобів сучасного викладача. Зрозуміло, що викладач повинен прописати текстове наповнення (діалоги, репліки і т.ін.), а от візуалізувати його мусять професіонали з відповідним досвідом роботи в цій галузі. Такі навчальні фільми мають відповідати певним критеріям:

- 1) фільми мають бути різними за рівнем складності;
- 2) звуковий супровід навчальних фільмів має співвідноситися з субтитрами українською мовою (які за потреби можна прибрати з екрана);
- 3) тематика фільму добирається відповідно до тематичного планування практичних занять з дисципліни;
- 4) тривалість фільму обмежується 10-15 хвилинами;
- 5) актори навчального фільму мають бути носіями мови й говорити сучасною українською мовою, дотримуючись усіх правил літературної вимови.

Таким чином, як бачимо, застосування відеоматеріалів може сприяти розвитку всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів, а саме: аудіюванню, читанню, говорінню та письму.

Серед головних переваг використання навчальних фільмів на заняттях з української мови як іноземної, окрім очевидних, що, безумовно, корелюють з уже названими вище, можна назвати ще одну – це можливість самостійного перегляду студентами таких відеоматеріалів стільки разів, скільки потрібно для засвоєння певної інформації.

Отже, підбиваючи підсумки, зазначимо: застосування навчальних фільмів, створених спеціально для їх використання на практичних заняттях з української мови як іноземної, може стати дієвим інструментом для формування лінгвокультурологічної компетенції в іноземних студентів.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/k>
2. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика : нариси : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 261 с.
3. Калита О., Поворознюк С. Формування лінгвокультурної компетенції студентів засобами художнього фільму під час вивчення української мови як іноземної / О. М. Калита, С. І. Поворознюк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. – 2015. – Вип. 59. – С. 83-86.
4. Кравець Л.В. Лінгвокультурологія [Електронний ресурс] / Енциклопедія сучасної України. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=55509
5. Мацько Л. Стилїстика й історія української літературної мови у лінгводидактичному полі підготовки українських філологів / Л. Мацько // Вісник Львівського університету. – Серія філол. – 2010. – Вип. 50. – С.112-116.
6. Савчак І. Лінгвокультурологічний підхід до навчання іноземної мови фахівців з міжнародних відносин / І. Савчак // Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2016. – № 4. – С. 108-115.